

Αναδιφώντας το χθες (271)

Συσώρευση γνώσεων ή βιωμάτων; Τα νέα προγράμματα του Σχολικού Μουσείου

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Εκλείσε αισίως το σχολικό έτος 2022-23 με δεκάδες επισκέψεις μαθητών στο Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθύμνης στην Αμνάτο. Περισσότερα από 2.000 προνήπια, νήπια, παιδιά και έφηβοι από το Ρέθυμνο κι ολόκληρο τον νομό αλλά κι από την υπόλοιπη Κρήτη το επισκέφθηκαν, ξεναγήθηκαν σ' αυτό κι είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν ολοκληρωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα. Κι αυτό χωρίς κανένα κόστος για τον ιδιοκτήτη του Μουσείου, τον Δήμο Ρεθύμνης, αφού αυτά προσφέρθηκαν εθελοντικά, από τον **Γιώργο Κανακάκη** κυρίως και τον υπογραφομένο δευτερευόντως.

Χωρίς κόστος μεν αλλά και χωρίς ανησυχία για το μέλλον από τον Δήμο, ο οποίος όφειλε να ενδιαφερθεί να προσλάβει με σύμβαση, μια από τις δεκάδες που συνάπτει κάθε χρόνο, έναν τουλάχιστον εκπαιδευτικό. Έναν εκπαιδευτικό που να τον εκπαιδεύουμε για τα προγράμματα που σχεδιάζουμε και εμψυχώνουμε αλλά και για να προσφέρει τα δικά του, εφόσον αποδειχτεί δημιουργικός. Οπωσδήποτε η επίσκεψη και μόνιμη στο Σχολικό Αγροκτίριο του Μουσείου αποτελεί μια ολοκληρωμένη εμπειρία. Ο κήπος αυτός είναι ουσιαστικά ο μοναδικός οργανωμένος στο Ρέθυμνο που έχει κατασκευαστεί για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Περιέχει κήπο αρωματικών φυτών (φασκομηλιά, θυμάρι, θρύμπη κ.λπ., δεντρόκηπο (εσπεριδοειδή, ευκάλυπτοι κ.λπ.), ελαιώνα (ελιές Κορώνης και Καλαμών), λαχανόκηπο, κήπο «κρητικών» φυτών (πικροδάφνη κ.λπ.), ανθόκηπο και πρασιά παχύφυτων υπό διαμόρφωση.

Το Σχολικό Ζωοκίνητο αποδεικνύεται ακόμα ελκυστικότερο για τα παιδιά. Σημειώστε τα διαφορετικά είδη των ζώων που φιλοξενούνται στο Ζωοκίνητό μας, με όλους τους όρους ευζωίας και με άδεια από τη Δασική Υπηρεσία: παγόνια, κόττες και κοκόρια, παπαγάλοι, περσιέριες, χήνες, γελώνες, νεροχελώνες, χρυσόψαρα, καναρίνια, ορτύκια, παπαγάλοι, οικογένεια νανακίων κατσικίων, πέρδικες, φραγκόκοτες, κουβελία κι άλλα ζώα, μερικά απ' τα οποία κρύβονται επιμελώς, είτε στο έδαφος, όπως οι σαύρες, οι σκαντζόχοιροι και οι φρύνοι, είτε στα κλαδιά των δέντρων, όπως τα πουλιά. Στους χώρους διαβίωσης των ζώων έχουμε αναρτήσει πλαστικοποιημένες τις ανάλογες πινακίδες του παλιότερου μαθήματος της Ζωολογίας.

Στους χώρους αυτούς πραγματοποιούνται τα προγράμματα **Μάθημα στο Σχολικό Αγροκτίριο, Γνωριμία με τα αρωματικά φυτά της Κρήτης και Εργασίες στο Σχολικό Ζωοκίνητο**. Ο πρώτο περιλαμβάνει διδασκαλία στα πλαίσια του μαθήματος της Φυτολογίας βασικών στοιχείων για μια δεκάδα φυτών του τόπου μας και πρακτική στο Αγροκτίριο με φύτευση λαχανικών, κλάδεμα, σκάλισμα, πότισμα, μεταφύτευση, ελαιουλλογή

(την περίοδο του χειμώνα) κ.ά. Το δεύτερο πρόγραμμα περιλαμβάνει διδασκαλία στα πλαίσια του μαθήματος της Φυτολογίας για δέκα αρωματικά - ιαματικά φυτά της Κρήτης και την περιποίηση του κήπου που τα φιλοξενεί στο Μουσείο. Τελειώνει με παρασκευή αφεψήματος αρωματικών φυτών και την κατανάλωσή του με τη συνοδεία ενός κριθαρένιου παξιμαδιού και ελιών.

Το Σχολικό Ζωοκίνητο είναι άγνωστο στους σημερινούς εκπαιδευτικούς. Περισσότερο γνωστά με το όνομα «ζωοτροφεία», τα ζωοκίνητα προσαρτώνταν συνήθως στο Σχολικό Αγροκτίριο, όταν αυτά δεν απείχαν πολύ από το δασοκίνητο. Τα ζητούμενα βέβαια στις αρχές του 20ού αιώνα ήταν διαφορετικά και αναφέρονταν στην ανάγκη διαμόρφωσης σωστών κτηνοτρόφων αλλά και κατ' οίκον ζωοτρόφων. Σήμερα ζητούμενη είναι η επαφή των παιδιών με τα ζώα, τα οποία στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τους προκαλούν αισθήματα φόβου και συχνά αποτροπισμού. Ζητούμενη είναι και η καλλιέργεια αισθημάτων φιλοζωίας και υπευθυνότητας απέναντί τους. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει προσομοίωση διδασκαλίας του μαθήματος της Ζωολογίας, με γνωριμία μιας δεκάδας από οικόσιτα και μη ζώα και στη συνέχεια εκτέλεση εργασιών διατροφής και περιποίησής τους στην πράξη.

Το τελευταίο πρόγραμμα που σχεδίασα και εμψύχωσα εφέτος, με τη βοήθεια του **Γιώργου Κανακάκη**, της **Τασίας Ματζουράνη** και του **Μανώλη Κοτζαμπασάκη**, ονομάζεται **Μάθημα Ζωολογίας όπως παλιά. Το αρνί και το κατσίκι**. Αυτό θα το περιγράψω εδώ αναλυτικότερα. Πραγματοποιήθηκε κατά το ήμισυ στο Σχολικό Μουσείο και κατά δεύτερο μέρος στο Στέκι του Πολιτιστικού Συλλόγου Αμνάτου, για τα 34 νήπια του Νηπιαγωγείου Μισιριών. Αυτά ήρθαν τραγουδώντας ένα ποίημα που είχαν συνθέσει με τις νηπιαγωγούς τους και στη συνέχεια προσέφεραν στο Σχολικό Μουσείο μια δικιά τους αναμνηστική κατασκευή. Στο υπαίθριο αμφιθέατρο του Μουσείου, τα προνήπια και νήπια πήραν το κατσίκο τους, αφού, όπως είναι γνωστό, οι σχολικές εκδρομές ανοίγουν την όρεξη.

Ένα άλλο βιωματικό πρόγραμμα του Μουσείου είναι ο **Επεράσσιμ' όμορφα. Εκπαιδευτικός περίπατος όπως παλιά στο φαράγγι των Καψαλιανών**. Αφού γνωρίσουμε την

Αμνάτο και αναζητήσουμε στοιχεία σ' αυτή του παλιότερου μαθήματος της Πατριδογνωσίας (εκκλησίες, καφενεία, παντοπωλεία, κατοικίες, στάβλους κ.λπ.) συνεχίζουμε το περίπατό μας στο φαράγγι, συλλέγοντας άνηθα και φύλλα για το ερμπαριό μας και αρωματικά φυτά για το παιγνίδι όσφρησης που ακολουθεί. Συζητάμε επίσης για τα πετρώματα και τα απολιθώματα που συναντούμε, για τις σηπαιώδεις εκκλησίες του τόπου και για τα πετούμενά του. Ειδικά εφέτος είχαμε την ευκαιρία να απελευθερώσουμε έναν νεαρό γύπα, που είχε περιθάλψει ο **Γιώργος Κτιστάκης**. Συνήθως με τον ακούραστο Γιώργο το κάνουμε στο ειδικά σχεδιασμένο πρόγραμμα **Τα αρπακτικά πουλιά της Κρήτης**.

Ένα άλλο πρόγραμμα, το **Μάθημα Ωδικής όπως παλιά**, διεξάγεται με χρήση ακορντεόν και αυτοσχεδίων μουσικών οργάνων που κατασκευάζαν παλιότερα τα παιδιά και οι δάσκαλοι (μπαντούρες, μουγκρινάρες κ.ά.) και περιλαμβάνει σχολικά τραγούδια διαφόρων ειδών (θρησκευτικά, εθνικά, παιδικά και επετειακά). Εφέτος τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να τραγουδήσουν

τα θρησκευτικά τραγούδια «Τη υπερμάχου στρατηγώ», «Χριστός Ανέστη» και «Εις το βουνό ψηλά εκεί», τα εθνικά «Μέσα μας βαθιά για σένα, «Βάξει ο Ντούτσος τη στολή του», τον Εθνικό Ύμνο και τον Ύμνο της Κρήτης (Από Φλόγες η Κρήτη, η δημοτικό «Πότε θα κάνει ξαστεριά» και το λαϊκό «Ο πιο καλός ο μαθητή». Δυστυχώς δεν μπόρεσε να παρευρεθεί όπως πέρυσι ο παλαιμαχός δάσκαλος **Τάσος Κόλλιας**, ώστε να ζωντανέψει το πρόγραμμα αυτό με το ακορντεόν και το κέρι του.

Το τελευταίο πρόγραμμα που σχεδίασα και εμψύχωσα εφέτος, με τη βοήθεια του **Γιώργου Κανακάκη**, της **Τασίας Ματζουράνη** και του **Μανώλη Κοτζαμπασάκη**, ονομάζεται **Μάθημα Ζωολογίας όπως παλιά. Το αρνί και το κατσίκι**. Αυτό θα το περιγράψω εδώ αναλυτικότερα. Πραγματοποιήθηκε κατά το ήμισυ στο Σχολικό Μουσείο και κατά δεύτερο μέρος στο Στέκι του Πολιτιστικού Συλλόγου Αμνάτου, για τα 34 νήπια του Νηπιαγωγείου Μισιριών. Αυτά ήρθαν τραγουδώντας ένα ποίημα που είχαν συνθέσει με τις νηπιαγωγούς τους και στη συνέχεια προσέφεραν στο Σχολικό Μουσείο μια δικιά τους αναμνηστική κατασκευή. Στο υπαίθριο αμφιθέατρο του Μουσείου, τα προνήπια και νήπια πήραν το κατσίκο τους, αφού, όπως είναι γνωστό, οι σχολικές εκδρομές ανοίγουν την όρεξη.

Όλα τους κρατούσαν φαγητό από το σπίτι, από απλά σάντουιτς μέχρι μακαρονάδα κι από φρούτα κάθε λογής μέχρι σπιτικά κέικς. Η διατροφή των παιδιών αποτελεί ένα σημαντικό τομέα αγωγής για το Σχολικό Μουσείο. Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί ενημερώνονται προκαταβολικά ότι τα παιδιά θα πρέπει να φέρνουν φαγητό από το σπίτι, στα φαγητοδοχεία τους, αφού στο χωριό δεν θα βρουν πουθενά να προμηθευτούν τα γνωστά από άλλες περιπτώσεις «διατροφικά σκουπίδια», γαριδάκια, γκοφρέτες κ.λπ. Μερικές μάλιστα φορές, σε ειδικά προγράμματα, όπως στο «Μια μέρα στο σχολείο της Κρητικής Πολιτείας» και στο «Εκπαιδευτικός περίπατος όπως παλιά», τους προσφέρει καλούδια το ίδιο το Μουσείο, όπως κριθίνα παξιμάδια με ελιές, φουρνισμένα χαρούπια-τσικολάτες, χειροποίητα προζυμμένα γλυκά παξιμαδάκια κ.ά.

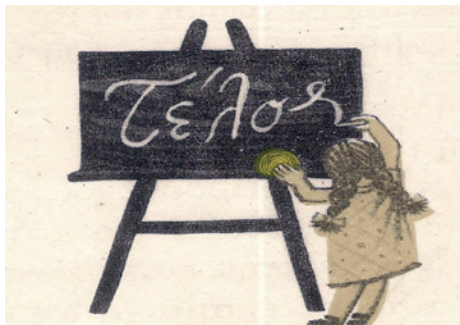
Το νέο πρόγραμμα συνεχίστηκε με την προαγωγή στον χώρο κατσίκας και μιας προβατίνας, που τα νήπια ονόμασαν «Φρόσω» και «Αννούλα» αντίστοιχα. Ακολούθησε το άρμεγμά τους από τον Μανώλη Κοτζαμπασάκη. Παρότι τα ζώα αυτά βρίσκονται στο τέλος της γαλακτοφορίας τους, φρόντισαν να παράσχουν ικανή ποσότητα γάλακτος για πήξιμο. Μάλιστα η προβατίνα φρόντισε να προσφέρει και λίγο από το μαλλί της, προκειμένου αυτό να χρησιμοποιήσει ως αφόρμηση της συζήτησης για την προσφορά της αιγοπροβατοτροφίας στον άνθρωπο. Με τη σειρά μου δώρισα στον αρμεκτή και κατ' ολίγον κουρέα ένα ψαλίδι κουρέματος από το παλιό εργαστήριο του Κόττα στα Γιάννενα.

Ακολούθησε ένα σύντομο μάθημα στην καλύβα του υπαίθριου (πρεβεντοριανού) σχολείου, αφού πρώτα τους εξήγησα τη χρησιμότητα αυτού του είδους των σχολείων στη χώρα μας, πριν και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο που λειτουργήσαν. Τους μίλησα επίσης για το σχολικό γάλα των συσσιτίων καθώς και για τα φτερά και τα πούπουλα των πουλερικών, αφού τέτοια είχαν μαζέψει κάμποσα από το Ζωοκίνητο για τις συλλογές τους. Όμως δεν μπόρεσαμε να γράψουμε με φτερό και μελάνι, δραστηριότητα που τα παιδιά θα πραγματοποιήσουν σε επόμενη επίσκεψή τους, όταν πια θα φοιτούν στο δημοτικό σχολείο. Σειρά είχε η προγραμματισμένη επίσκεψη στο Λαογραφικό Μουσείο. Εκεί θ' αναζητούσαμε εκθέματα κατασκευασμένα από μαλλί (πατανιές, βούργιες κ.ά.) αλλά και τα εργαλεία επεξεργασίας και ύφανσής του (αργαλιό, αδράχτι κ.ά.).

Όμως η ώρα είχε προχωρήσει και γι' αυτό κατευθυνθήκαμε στο πάντα φιλόξενο Στέκι του Πολιτιστικού Συλλόγου. Εκεί τους έκανα μια προβολή εικόνων, η οποία συνοδεύτηκε από μια συζήτηση που με άρπασε άφωνο. Για παράδειγμα, τα νηπιακία εντόπισαν επτά διαφορές μεταξύ αρνιών και κατσικίων (κέρατα, μέγεθος μαλλιού, χρώμα, λαιμό, λειριά, συμπεριφορά κ.ά.). Στη συνέχεια τα παρώθησα ν' αφηγηθούν τους μύθους του Αισώπου, με τον λύκο και τ' αρνί και με τον ψεύτη βοσκό, και να τραγουδήσουν το «Μαύρο αρνάκι» που είχε υπερβολικά πολύ μαλλί. Δεν έχασαν μάλιστα την ευκαιρία να ζωγραφίσουν όσα τους έκαναν εντύπωση στο πρόγραμμα. Εν τω μεταξύ ο Μανώλης Κοτζαμπασάκης έπηξε το γάλα με ξίδι και πρόσφερε σ' όλους το τυρί που παρασκεύασε. Ένα μέρος του κράτησε για την παρασκευή καλιτσουσιών, τα οποία ετοίμασε στα γρήγορα η Τασία Ματζουράνη, με τη βοήθεια των παιδιών. Δεν άργησε να τα τηγανίσει και να τους τα προσφέρει κι εκείνα τα τίμησαν δέοντως.

Τα νήπια και τα προνήπια από τα Μισιρία δεν πήραν πολλές τυπικά σχολικές γνώσεις από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησαν. Το ίδιο ισχύει για τα παιδιά της μουσικής καθώς και για εκείνα του 2ου Δημοτικού Σχολείου που έκαναν τον εκπαιδευτικό τους περίπατο και παρακολούθησαν την απελευθέρωση του γύπα. Γνώσεις τυπικές δεν απέκτησαν ούτε τα δύο χιλιάδες παιδιά που παρακολούθησαν εφέτος προγράμματα του Μουσείου. Απόκτησαν όμως βιώματα ζωής, διδάχτηκαν έμπρακτα τον σεβασμό προς τη φύση κι είχαν ακούσματα, εικόνες και γευστικές, οσφρητικές και απτικές εμπειρίες αξιοσημείωτες, πιθανόν ανεξίτηλες. Στις νηπιαγωγούς, στους δασκάλους και στους καθηγητές τους εναπόκειται η συνέχιση των προγραμμάτων στις σχολικές αίθουσες, ώστε οι εμπειρίες τους να μετατραπούν σε γνώσεις.

Από την πλευρά του το Σχολικό Μουσείο προσφέρει σταθερά στη ρεθεμνιώτικη - και όχι μόνο - νεολαία 10 διαφορετικά προγράμματα, όλα βιωματικά και αξιοσημείωτα. Αποτελεί τον κύριο φορέα υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην Κρήτη και προγραμματίζει να πάρει τη σκυτάλη των Παγκρήτιων Συναντήσεων Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, πραγματοποιώντας την 6η κατά σειρά απ' αυτές. Για την ώρα, πάντως, εύχεται σε όλους καλό καλοκαίρι!

Όλο και πιο βαθιά, παιδιά!

Είμαι γνωστή το πάθος και η προσήλωσή μου στη Σηπαιολογία. Σε συνέχεια λοιπόν παλιότερων δημοσιευμάτων, αναφέρω σήμερα ότι πρόσφατα πραγματοποιήθηκε γενική συνέλευση του Τμήματος Δυτικής Κρήτης της Ελληνικής Σηπαιολογικής Εταιρείας, την οποία είχα την τιμή να διευθύνω και προς την οποία είχα μια προβολή διαφανειών για τα 60 χρόνια της ιστορίας του. Στη συνέχεια διεξήχθησαν εκλογές, στις οποίες εκλέχτηκαν οι ίδιοι με την προηγούμενη περίοδο εκπρόσωποι, με διαφορετικά όμως καθήκοντα. Νέος πρόεδρος είναι ο **Γιώργος Καλούδης**, ένας συμπολίτης τον οποίο μπορούμε να ισχυριστούμε ότι αναθρέψαμε στη Σηπαιολογική «εξ απαλών ονύχων». Γραμματέας ορίστηκε ο **Στέλιος Λαμπρινός**, ταμίας ο **Θωδωρής Βουρβαχάκης** και μέλη η **Έλια Μοτάκη** και ο **Χαράλαμπος Σκεπετζάκης**, μέχρι σήμερα πρόεδρος και κατά κοινή ομολογία απολύτως επιτυχημένος. Συγχαρητήρια παιδιά και ευχές για όλο και πιο βαθιά μέσα στη γη!

* Ο Χάρης Στρατιάδακης είναι Δρ. Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας, strharis@yahoo.gr, 2831055031